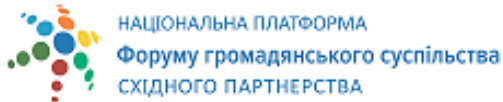

COVID-19 ТА СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ: ПРАКТИКА ЄС ТА УКРАЇНСЬКИЙ РЕАЛІЇ

Ця публікація підготовлена в рамках проекту «Підтримка діяльності УНП ФГС СхП», який реалізує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зміст цієї публікації є виключною відповідальністю авторів і жодним чином не відображає точку зору Європейського Союзу чи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (<http://eap-csf.org.ua/>) – це мережа з понад 140 громадських організацій України, що відстоює українські інтереси в рамках Східного партнерства. Платформа є частиною Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (ФГС СхП).

Форум громадянського суспільства Східного партнерства (<https://eap-csf.eu/>) - унікальна багаторівнева регіональна платформа громадянського суспільства, спрямована на просування європейської інтеграції, сприяння реформам та демократичним перетворенням у шести країнах Східного партнерства - Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Будучи громадським елементом СхП, ФГС СхП намагається посилити громадянське суспільство у регіоні, підвищити рівень плюралізму у публічному дискурсі та політиці шляхом сприяння демократії участі та фундаментальних свобод. ФГС СхП - це позапартійна добродісна неурядова організація.

Автори:

Світлана Внучко – Голова Всеукраїнської професійної спілки працівників туристичної галузі, санаторно-курортної сфери та готельного господарства.

Тетяна Тимошенко – Голова Ради Всеукраїнської федерації роботодавців в сфері туризму України.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
РЕЗЮМЕ.....	5
ТУРИСТИЧНИЙ СЕКТОР В ЦИФРАХ.....	6
ПІДТРИМКА ТУРИЗМУ ПІД ЧАС КОРОНАКРИЗИ: ЄС VS УКРАЇНА.....	11
ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ ЄВРОСОЮЗУ ТА УКРАЇНИ.....	19
ВИСНОВКИ.....	26
РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	27

Перелік використаних скорочень

ВВП	Валовий внутрішній продукт
Держпраці	Державна служба України з питань праці
ЄС	Європейський союз
ЄСВ	Єдиний соціальний внесок
МСП	Мале та середнє підприємництво
ПДВ	Податок на додану вартість
ЮНВТО	Всесвітня туристична організація ООН

РЕЗЮМЕ

Туризм є одним з секторів який розвивається найбільш стабільно і становить основу економіки багатьох розвинених країн світу та країн, що розвиваються. В зв'язку з швидкими темпами зростання світовий туризм визнаний економічним феноменом ХХ століття. Протягом багатьох років туризм незмінно доводив свою стійкість і здатність не тільки «приходити в себе» після економічних криз, а й сприяти більш широкому економічному і соціальному відновленню.

Пандемія COVID-19 найсильніше вдарила по туристичній індустрії в усьому світі. Через пандемію коронавірусу потік туристів у світі скоротився на 65%. За перші вісім місяців 2020 року кількість міжнародних прибуттів знизилася на 70%. Це призвело до втрати 730 млрд доларів, понад 120 мільйонів робочих місць опинилися під загрозою. Україна не стала виключенням. За офіційними даними туристичний бізнес в Україні вже втратив мінімум 1,5 млрд доларів. Тисячі працівників туристичного сектору України втратили роботу.

Кожна країна світу намагається підтримати туристичний сектор, впроваджуючи програми підтримки бізнесу та збереження робочих місць. Як показує досвід минулого, найважливішу роль у виробленні ефективних заходів у відповідь на соціальні та економічні виклики відіграє конструктивний і безперервний соціальний діалог між урядами та соціальними партнерами. Діючи в односторонньому порядку, уряди не в змозі ні ліквідувати причини і наслідки кризи, ні забезпечити соціальну стабільність і відновлення. Соціальний діалог - незамінний інструмент продуманого управління кризовими ситуаціями і прискорення відновлення, а також найважливіший засіб управління при проведенні реформ.

Вивчення європейського досвіду, українських реалій та розробка рекомендацій щодо подолання негативних наслідків пандемії для туристичної галузі України з використанням інструментів соціального діалогу є важливим завданням для профільного міністерства, бізнесу та працівників.

ТУРИСТИЧНИЙ СЕКТОР В ЦИФРАХ

Туризм - одне з найбільш динамічних явищ у світовій економіці, потужний драйвер регіонального та місцевого розвитку. Мультиплікативний вплив туризму проявляється у стимулюванні діяльності не тільки і не стільки підприємств, що задовольняють виключно туристичні потреби, але й суб'єктів багатьох суміжних ринків. Зростаючий туристичний потік приносить території неабиякі зиски – активізацію підприємництва в усіх секторах економіки, капіталізацію активів, створення робочих місць і, як результат, економічне та соціальне зростання.

У 2019р. глобальна індустрія туризму забезпечувала (прямо та опосередковано) близько 330 млн робочих місць, що еквівалентно 10,3% від загального рівня зайнятості. Кожен 10 працівник в світі зайнятий в туристичному секторі.

На кожне робоче місце, безпосередньо створене в сфері туризму створюється близько півтора додаткових робочих місць. Кожні 30 туристів, що відвідують країну створюють прямо 1 робоче місце та опосередковано 2. Одні лише готелі та ресторани дають роботу 144 млн осіб по всьому світу. До їх числа входять близько 44 млн самозайнятих і 7 млн роботодавців. Туризм є особливо важливим сектором для забезпечення робочих місць для жінок та молоді. Більшість туристичних підприємств

складають мікро-, малі та середні підприємства (МСП) з менш ніж 50 працівниками. Приблизно 30% всієї робочої сили зайнято в компаніях з 2-9 працівниками¹.

Країни Європейського союзу відіграють важливу роль у міжнародному туризмі. Незаперечною перевагою подорожей Європейським Союзом є шенгенський простір, який дає змогу подорожувати країнами Євросоюзу з однією мультивізою.

Туристична галузь ЄС завжди була однією з найбільш успішних:

- 2,4 млн. підприємств, понад 90% з яких припадає на сектор МСП,

- 12% зайнятості на ринку праці Євросоюзу,

- 23 мільйони прямих і непрямих робочих місць,

- 37% працівників туризму віком до 35 років,

- 267 мільйонів європейців (62% населення) здійснюють щонайменше одну поїздку з метою відпочинку, а 78% європейців проводять відпустку у своїй країні чи іншій країні ЄС²³.

Туризм забезпечує 10% ВВП Європейського Союзу, від 2,6% в Словаччині до 25% у Хорватії. Держави-члени ЄС, які найбільше залежать від туризму, (у % від ВВП):

¹COVID-19 и сектор туризма. Отраслевая справка МОТ: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_dialogue/--sector/documents/briefingnote/wcms_749186.pdf

² Tourism and transport: Commission's guidance on how to safely resume travel and reboot Europe's tourism in 2020 and beyond: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_854

³The EU helps reboot Europe's tourism | European Commission: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_en

- Хорватія (25%)
- Кіпр (22%)
- Греція (21%),
- Португалія (19%)
- Австрія, Естонія, Іспанія (15%)
- Італія (13%)
- Словенія, Болгарія (12%)
- Мальта (11%),
- Франція (10%)
- Німеччина (9%)⁴.

За даними Єврокомісії, щороку туризм приносить Іспанії близько 145 мільярдів євро. А дохід німецьких готелів, турфірм та інших компаній даного сектору становив 240 мільярдів євро на рік.

За звичайних обставин сектор може допомогти забезпечити різноманітні можливості працевлаштування для мігрантів, жінок, студентів та літніх працівників не лише у великих містах, але й у віддалених сільських та прибережних районах, а також в інших економічно нестабільних місцях, де альтернативні можливості можуть бути обмежені. Наприклад, частка зайнятості в туризмі становить 15,7% від загальної зайнятості в Ісландії, 13,5% в Іспанії, 10,3% в Ірландії, 10,0% в Греції та 9,8% в Португалії⁵.

Україна. Частка туризму в загальній економіці України є темою активних дискусій. За різними оцінками вона дорівнює близько 1,4-9% ВВП. Міжнародні

структури (Всесвітня туристична організація ООН, ЮНВТО) визначили цю частку на рівні близько 9% ВВП України⁶.

Пов'язана з туризмом економіка в Україні залежить здебільшого від внутрішнього туризму, а також внутрішньої складової виїзного туризму. В'їзний потік із-за кордону займає незначну частину від загального обсягу національного туризму.

Абсолютна більшість українців (67%) проводять відпустку в Україні, і лише третина (33%) - за кордоном.

За обсягами туристичних відвідувань в Україні у списку лідерів по кількості туристів знаходяться Одеса, Львів, Київ, Херсонська, Запорізька, Івано-Франківська та Миколаївська області. Точно порахувати скільки українців подорожують Україною не можливо. Причина в тому, що свої подорожі українці найчастіше організовують самостійно, не звертаючись до турфірм. Крім того, під час відпочинку українці часто ігнорують офіційні готелі, віддаючи перевагу відпочинку або у наметах, або у приватних садибах.

Українці, які проводять відпочинок за кордоном, зазвичай обирають Єгипет, Польщу, Туреччину, Чорногорію і Грецію. В 2019 році до Туреччини поїхали рекордні 1,5 млн українських туристів, до Єгипту – близько 1 млн осіб.

⁴The EU helps reboot Europe's tourism | European Commission: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_en

⁵ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19): <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/developing-countries-and-development-co-operation-what-is-at-stake-50e97915/>

⁶ Пандемія COVID-19 та її наслідки в сфері туризму в Україні: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>

Загалом до кризи, щороку з України закордон виїжджало на 10 млн туристів в рік більше порівняно з числом іноземних туристів, які відвідували нашу країну.

В минулому році Україну відвідало 13,6 млн туристів. Частка іноземних туристів торік була лише 13%. Для порівняння: у середньому частка в'їзного туризму в загальній сумі туристичних витрат у країнах ЄС складає 90%⁷.

У минулому році витрати іноземних мандрівників в Україні досягли \$1,4 млрд. Найбільше серед іноземних туристів витрачають турки, залишаючи в нашій країні лише за день свого перебування в середньому €115. На другому місці опинилися американці (€ 95), а на третьому - німці (€ 94). Поляки, котрі відвідали Україну торік, витрачали орієнтовно 86 євро на добу, а мандрівники з Франції – 64 євро. Найменше витрачали білоруси – 58 євро. Для порівняння, самі ж українські туристи у себе на батьківщині витрачають на подорожі лише € 30 в день⁸.

Туристична галузь України складається з майже 100 тисяч комерційних об'єктів - готелів, ресторанів, туристичних компаній.

Всі ці об'єкти були зупинені майже повністю в період карантину.

В Україні зареєстровано 4 664 суб'єктів господарювання в туристичному секторі. 60% з них – це фізичні особи-підприємці. 80% туристичної індустрії - це малий і мікробізнес. 80% суб'єктів малого підприємництва – це жінки. Крім туроператорів і турагентів туристичний сектор України обслуговують близько 20 тис готелів і майже 30 тис ресторанів.

Працевлаштування у сфері туризму складає 1,029 млн. робочих місць, що становить 6,2% зайнятого населення України. Доходи українських туристичних компаній у 2019 році становили 31,9 млрд грн. Доходи фізосіб-підприємців у сфері туристичної діяльності у 2019 році становили 751,5 млн грн.

⁷ Туристичні допоміжні рахунки в Європі, випуск 2019 року – Евростат.

⁸ В 2019 году иностранные туристы оставили в Украине \$1,4 млрд (ИНФОГРАФИКА): <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/v-2019-godu-inostrannye-turisty-ostavili-v-ukrai-369001/>

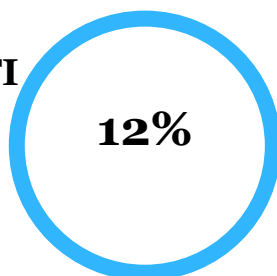
ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ ЄС, 2019

2,4 МЛН.
ПІДПРИЄМСТВ

понад **90%** з яких
припадає на сектор МСП

ЧАСТКА У ЗАЙНЯТОСТІ
НА РИНКУ ПРАЦІ

23 мільйони прямих і
непрямих робочих місць

37% працівників туризму
віком до **35 років**

Ісландія

15,7%

Іспанія

13,5%

Ірландія

10,3%

Греція

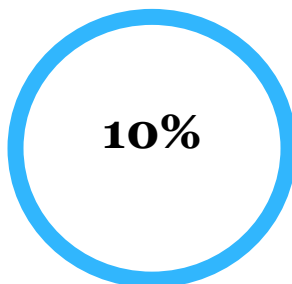
10%

Португалія

9,8%

ЧАСТКА В ВВП

- Хорватія (25%)
- Кіпр (22%)
- Греція (21%),
- Португалія (19%)
- Австрія, Естонія, Іспанія (15%)
- Італія (13%)
- Словенія, Болгарія (12%)
- Мальта (11%),
- Франція (10%)
- Німеччина (9%)

78% європейців
проводять
відпустку у своїй
країні чи іншій
країні ЄС

Частка в'їзного
туризму
становить 90%

ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ, 2019

100 тисяч
комерційних об'єктів
- готелів, ресторанів,
туристичних компаній

4 664 суб'єктів
господарювання в
туристичному секторі

80% з яких
припадає на
сектор МСП

ЧАСТКА У ЗАЙНЯТОСТІ
НА РИНКУ ПРАЦІ

6,2%

1,029 млн.
робочих місць

ЧАСТКА В ВВП

1,4-9%

13,6 млн.
іноземних
туристів

\$ 1,4 млрд
витрати
іноземних
туристів

13%
частка
іноземних
туристів

Київ, Одеса, Львів –
основні туристичні напрямки в Україні

67%

33%

 проводять відпустку в Україні

 проводять відпустку за кордоном

ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ ЄВРОСОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Пандемія коронавірусу спричинила безпрецедентну кризу в туристичній економіці. У зв'язку з різким падінням економічної активності працівники туристичного сектору зіткнулися з катастрофічним скороченням робочого часу та втратою роботи.

Протиепідемічні заходи, вжиті в рамках протидії поширенню коронавірусу, серйозно обмежили переміщення людей навіть в межах країн, де вони живуть, не кажучи вже про закордонні поїздки. З початком карантинних заходів, обмеження на поїздки, пов'язані з COVID-19, діяли у більшості країн світу. 1 червня 2020 року 156 урядів повністю закрили свої кордони для міжнародного туризму⁹. Це стало причиною падіння доходів в сфері туризму, як в'їзного, так і внутрішнього.

Туристичні компанії були закриті одними з перших. Більшість готелів, ресторанів, туристичних об'єктів були закриті в пік кризи, а фестивалі та заходи були скасовані або перенесені. Туристичні компанії також є одними з останніх, хто відновив діяльність, і навіть після відновлення роботи, їм все одно доводиться застосовувати суворі медичні протоколи та заходи стримування, що означає, що вони можуть працювати лише з обмеженими можливостями.

⁹ OECD. Coronavirus (COVID-19): SME Policy Responses: Updated 15 July 2020

За оцінками експертів, за 8 місяців 2020р. туристичний потік в ЄС зменшився на 68%, туристичний сектор втрачає близько 1 млрд. євро доходів на місяць в результаті COVID-19. Ситуація особливо складна у таких популярних туристичних напрямках, як Франція, Іспанія, Італія, Греція, Португалія, Мальта та Кіпр¹⁰.

Показники за квітень - травень 2020р. відображають рівень втрат **туристичного сектору ЄС**, спричинених пандемією: у Італії (-96%), Хорватії (-86%), Кіпрі (-78%) та Франції (-70%) відбулося найбільше падіння. Іспанія (-51%), Румунія та Словенія (-56% кожна) також зазнали значного впливу пандемії¹¹.

Загалом, у квітні-травні 2020 року витрати на туризм у Європі впали на 68,4% порівняно з тим же періодом минулого року.

У червні 2020 року сектор послуг в ЄС зменшився на 16,4%, тоді як сектор туристичних послуг впав на 75,0%. Найбільші показники падіння діяльності спостерігалися в туристичних агенціях та туроператорів (-83,6%), авіасполучення (-73,8%), тимчасове розміщення (-66,4%) та ресторани (-38,4%)¹².

Не зважаючи на те, що в ряді країн ЄС (наприклад, у Бельгії та

¹⁰ COVID-19 is a ticking time bomb for Europe's tourism industry : <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/covid-19-ticking-time-bomb-europes-tourism-industry-says-eesc>

¹¹European Tourism. Trends & Prospects Q2/2020: https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-Quarterly-Report-Q2-2020_Final-Public.pdf

¹²Tourism services down by 75% in June compared with February: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200904-2?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2Fhome%3F>

Франції) готелям дозволялося працювати під час кризи, багато хто закривався через надзвичайно низький рівень заповнюваності. Станом на початок квітня 2020 року, завантаженість готелів Європи знизилася на 84,6% порівняно з квітнем 2019 року. У липні-серпні показник дещо покращився, але тим не менш, фіксувалось зменшення на 66,4% та 44,6% відповідно у порівнянні з аналогічним періодом минулого року¹³.

Важливою проблемою є високий рівень неформальної зайнятості в туристичному секторі. Причина цього сезонний характер роботи, який посилюється слабким режимом регулювання і правозастосування та низьким рівнем організації робітників. Дефіцит гідної праці, що виявляється в надмірній тривалості робочого часу, низькій заробітній платі, відсутності соціального захисту та гендерної дискримінації, в найбільшій мірі відзначається в неформальній економіці.

Близько 6 мільйонів працівників туристичної галузі ЄС вже втратили роботу через пандемію COVID-19. Жінки, які складають 54% туристичної робочої сили, молодь та працівники у неформальній економіці знаходяться в найбільшій зоні ризику¹⁴. Втрати робочих місць туристичного сектору в Європі за підсумками

2020 року можуть бути монументальними, коливаючись від 14,2 до 29,5 мільйонів¹⁵.

Невизначеність все ще домінує, і тривалість пандемічних обмежень буде ключовою для визначення збитків у цьому секторі.

Відкриття ресторанів та інших закладів харчування в другій половині травня незначною мірою сприяли відновленню споживчої активності (в порівнянні з показниками березня і квітня). Обороти туристичних агентств і туроператорів у червні залишилися на тому ж рівні, що і в квітні.

Туристична галузь України. В Україні важко порахувати збитки туристичної галузі, оскільки у нас відсутня туристична статистика. За різними сценаріями, у 2020 році в Україні очікується падіння туристичних прибутків на рівні 58-78 % порівняно з минулим роком. Показники падіння загальних потоків в весняно-літній період продемонстрували значну від'ємну тенденцію: на 100% навесні і на 80% влітку. В 2 кварталі 2020р. падіння сектору туризму в Україні становить 82%. За даними експертів, у нинішніх умовах більше 80% підприємств туристичної галузі будуть змушені на кінець року задекларувати збиток. 9% від цих 80% можуть збанкрутувати¹⁶.

¹³ STR: Europe hotel performance for April 2020: <https://www.hotelnewsnow.com/Articles/302843/STR-Europe-hotel-performance-for-April-2020>

¹⁴ Tourism: Europe is one of the hardest hit regions by COVID-19: <https://unric.org/en/tourism-europe-is-one-of-the-hardest-hit-regions-by-covid-19/>

¹⁵ World Travel and Tourism Council (WTTC) https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-Quarterly-Report-Q2-2020_Final-Public.pdf

¹⁶ Zoom или туристический бум: что будет с внутренним туризмом после карантина: <https://hromadske.ua/ru/posts/zoom-ili->

Через карантинні обмеження виїзний туризм в Україні скоротився на 90%. В'їзний скоротився до 1%. Відразу після введення карантину 35-40% готелів в Україні закрилися, інші працювали у дуже обмеженому режимі. Ті, хто працювали (7-8 тисяч об'єктів), втратили від 60 до 90% доходу. Під час карантину завантаження було 10–15%. На вересень — листопад планове завантаження могло б скласти до 40–50%, однак через загрозу другої хвилі коронавірусу більшість бронювань скасовують.

Бізнес-тревел теж зазнав збитків. По-перше, тому що з діловим середовищем поки що все залишається незрозумілим у світлі економічної кризи-2020. По-друге, тому що всю активність за кордоном багато міжнародних компаній поставили на паузу до 2021 року. По-третє, суспільство досить швидко адаптувалося до нових реалій і сьогодні значна кількість конференцій, бізнес-зустрічей проходить в режимі онлайн.

Багатьом компаніям довелося відпустити майже всіх співробітників у відпустку за свій рахунок до закінчення карантину, зупинити рекламні кампанії та інші витрати.

За прогнозами Асоціації індустрії туризму, внаслідок карантину може збанкрутувати кожен п'ятий туроператор. В галузі працюють понад 250 тис. осіб, і під час карантину тисячі втратили роботу. Ще на початку травня Міністерство культури й

інформаційної політики передбачало, що втрати туристичної галузі України від коронавірусу перевищать 1,5 мільярди доларів. Показники за результатами закриття літнього сезону відпочинку на даний момент відсутні.

У сфері гостинності на весну-літо традиційно припадає найбільш активний пошук персоналу, який передує та безпосередньо припадає на сезон відпусток та збільшенню попиту на послуги туристичного сектору. Однак, вже у березні цього року кількість вакансій у галузі зменшилась більше ніж на 50% в порівнянні з лютим та ще майже на 40% у квітні в порівнянні з березнем.

З послабленням карантину на початку травня туристичний сектор почав потроху відновлюватись, що відразу ж відобразилось і на ринку праці галузі. За даними Міжнародного кадрового порталу ggs.ua в період з червня по середину липня 2020р. туризм потрапив в ТОП5 професійних сфер (кількість вакансій у сфері туризм, ресторани зросла на 94%) та ТОП5 галузей (готелі, ресторани, громадське харчування, кейтеринг+58%) за кількістю розміщених вакансій¹⁷.

Незважаючи на позитивну динаміку на ринку праці туристичної галузі в першій половині літа, кількість осіб, які мали статус безробітного станом на 1 жовтня 2020 року лише в

turisticheskij-bum-chno-budet-s-vnutrennim-turizmom-posle-karantina

¹⁷Державний центр зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/v-ukrayini-ozhyvaye-rynok-praci>

секторі тимчасове розміщення й організація харчування становила 13 454 осіб, що в 2,5 рази більше (5 087 осіб) за аналогічний період минулого року¹⁸. Кількість вакансій лише 1 942. Таким чином кількість претендентів на 1 вакансію становить 7 осіб.

Станом на початок серпня 2020р. 66% українців не були у відпустці і не планували її на цей рік. Серед тих, хто вже був у відпустці або планував це зробити, 43% проводили/проводитимуть її у своєму населеному пункті, приблизно стільки ж – в іншому регіоні України. Лише 9% опитаних відпочивали за кордоном або планували таку подорож¹⁹. Такі настрої українців пояснюють значне скорочення бронювань міжнародних подорожей. Кількість заброньованих турів, як і самих туристів, в липні-серпні 2020 року скоротилися майже вдвічі в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Так кількість бронювань подорожей в липні 2020р. сягнула 24 915, що становить трохи більше 50% від показника липня 2019р. (48 662 бронювань), в серпні лише 16 965 бронювань – 41 % від показників серпня минулого року (41 458 бронювань). Якщо за липень-серпень 2019 року по турам Join UP! подорожували 207 726

осіб, то за аналогічний період 2020 року – 133 201 особа²⁰.

Передбачалося, що наслідки пандемії COVID-19 для туристичної галузі України мають бути не такими болючими як в інших європейських країнах, оскільки обсяг міжнародної туристичної складової України в загальній економіці туризму є набагато меншим. Переорієнтації туристів на внутрішній ринок мала сприяти відновленню туристичного сектору країни.

Лідерами внутрішнього туризму цього року, як і в попередні роки залишилися Київська, Львівська та Одеська області. Однак, незважаючи на прогнози, внутрішній туризм не отримав значного поширення.

Минулого року столицю України відвідали понад 2,5 млн туристів. **Київ** отримав 63,6 млн грн туристичного збору у 2019р. Лише за два місяці карантину (квітень-травень) туристичні оператори, а також готельний і ресторанний бізнес у Києві недоотримали близько 1 млрд доларів. Надходження від туристичного збору у Києві за 9 місяців 2020р. склали лише 27,5 млн грн. у порівнянні з 43 млн. грн. за 9 місяців 2019р. Від початку карантину 70% працівників туристичної сфери втратили роботу.

У 2019р. **Львівську область** відвідало 2,5 млн туристів, а туристичний збір по місту становив 10 млн грн, а по області - 21,6 млн грн. Одночасно

¹⁸ Державний центр зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>

¹⁹Внутрішній туризм в Україні мав би рости: як змінилась галузь і куди зник "бюджетний" мандрівник:<https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/09/23/665405/>

²⁰Канікули під час карантину: Join UP!:<https://joinup.ua/news/kanikuli-pid-chas-karantinu-join-up-analizuye-yak-podorozhuvali-ukrayintsi-vlitku-2020/>

в 2019р. туризм забезпечив місцевим бюджетам Львівщини понад 880 млн грн податків і зборів.

У 2020р. очікувалось, що Львівську область також відвідає близько 2,5 млн туристів. Однак, карантин змінив плани потенційних подорожувальників. Це призвело до втрат: у квітні бюджет міста Львова недоотримав 70 млн гривень, а у травні – близько 100 млн грн.

На піку карантину припинили свою роботу готелі, яких у місті 96, зачинили всі 79 хостелів. Загалом у готельному бізнесу до карантину було задіяно 20% мешканців Львова, більшість з яких змушені були піти у неоплачувані відпустки. Загалом таких 80% – це 28 тисяч людей. За попередніми оцінками Львівського туристичного центру цього року туристів було у 10 разів менше, аніж за той же період минуло року²¹.

Одеса – головний центр літнього відпочинку в Україні. Минулого року Одеську область відвідало 3,3 млн туристів²². Доходи від туристичного збору на Одещині за 2019 рік становлять 21,4 млн гривень. Лідерами за обсягом туристичного збору серед міст обласного значення є Одеса – 11,6 млн грн. На другому місці – Білгород-Дністровський з результатом 4,7 млн грн. В останні роки маршрути Ізмаїлу

також стали привабливими для гостей. У 2019р. туристичний збір в місті склав 241,1 тис. грн. Це у п'ять разів більше, ніж у 2018р.

Через пандемію Одеська обласна державна адміністрація скоротила свої очікування від туристичного сезону. За прогнозами обласної державної адміністрації, за 2020 рік регіон мають відвідати 4-5 мільйонів туристів. Однак, за останніми підрахунками, цього року, у період пандемії COVID-19, в Одесі було лише 1,5 млн туристів.

Чинники, які обмежують розвиток внутрішньо українського туризму:

- Пізній початок курортно-рекреаційного сезону внаслідок впровадження обмежувальних заходів.

- Високий показник українців, які подорожують на авто з власними наметами замість готельних номерів.

- Гірша якість послуг відносно їхньої вартості в порівнянні з відпочинком за кордоном.

- Зменшення заощаджень у населення через карантин.

- Незначна кількість готелів, здатних приймати туристів та забезпечувати сервіс на високому якісному рівні.

- Низька якість доріг, значна забрудненість пляжів та водойм.

- Фактор невизначеності через коронавірус: перехід в різні карантинні зони, обмеження транспортного сполучення, загроза другої хвилі карантину.

Таким чином, вже сьогодні ми бачимо, що внутрішній туризм в Україні не зазнав значного

²¹Туризм на паузі: Львів: <https://suspilne.media/60658-turizm-na-pauzi-lviv-pidrahovue-zbitki-sezonu-cerez-karantin/>

²² Одеса на карантині: як COVID-19 вплинув на туристичний бізнес чорноморського курорту: <https://www.kyiv-dialogue.org/uk/novini/newsreader/odesa-na-karantini-jak-covid-19-vplivuv-na-turistichnij-biznes-chornomorskogo-kurortu.html>

збільшення та розвитку. Кількість людей, які подорожують Україною не стало більше. Якщо брати загальні показники по Україні, то раніше подорожувало близько 11 мільйонів чоловік, приблизно 5 мільйонів з них - в першому півріччі, а 6 мільйонів - у другому. В цьому році практично все перше півріччя туристичний сектор був зупинений, і кількість подорожуючих сягнула приблизно 1 мільйон осіб, в основному за рахунок зимового відпочинку. Друге півріччя ще не завершилось. Але вже зрозуміло, що очікуваний максимум може сягнути не більше 3-4 млн. осіб. Тому замість 11 мільйонів маємо близько 4-5 млн туристів в Україні.

Згідно з останнім опитуванням, подорожі для відпочинку, швидше за все, відновляться швидше, ніж ділові подорожі. Багато мандрівників хочуть скористатися ваучерами на поїздки, які їм пропонували для поїздок, скасованих через коронавірус, а не ризикувати втратити кошти.

З іншого боку, багато підприємств обмежують свій корпоративний бюджет на подорожі через фінансові труднощі або через те, що пандемія сприяла переходу до більш широкого звернення до онлайн-конференцій.

Висока частка МСП у туризмі також є важливим фактором відновлення туристичної галузі. Як зазначає Міжнародна організація праці, вартість пандемії «може бути пропорційно набагато вищою для малих підприємств через їх часто обмежені ресурси та труднощі з доступом до капіталу»²³. Витрати на застосування суворих заходів щодо охорони здоров'я та стримування, а також на впровадження цифрових інструментів також можуть бути відносно вищими для менших підприємств.

²³EU tourism sector during the coronavirus crisis: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652008/EPRS_BRI\(2020\)652008_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652008/EPRS_BRI(2020)652008_EN.pdf)

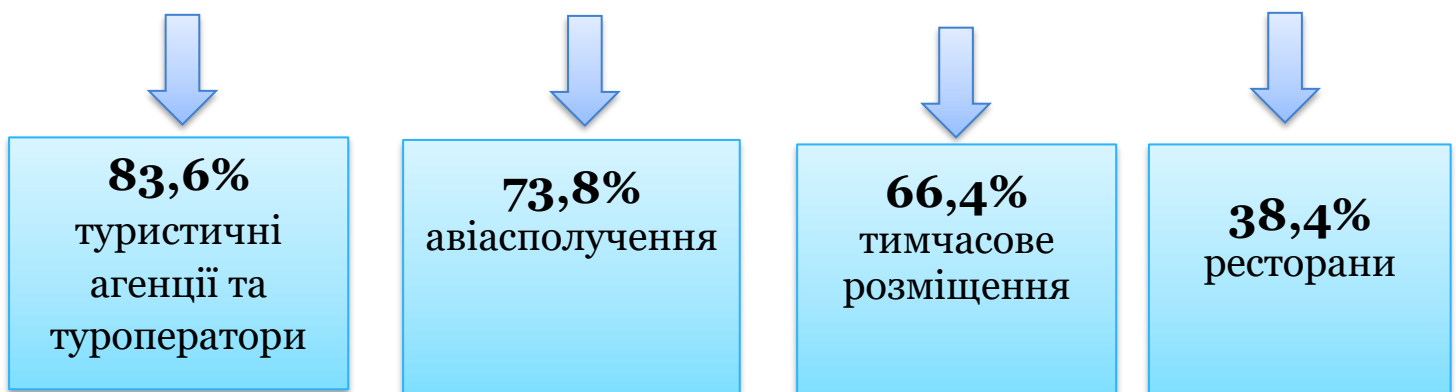
COVID-19 ТА ТУРИСТИЧНИЙ СЕКТОР ЄС

Туризм ЄС
втрачає близько
1 млрд. євро

Туристичний
потік зменшився
на **68%**

Падіння доходів, червень 2020

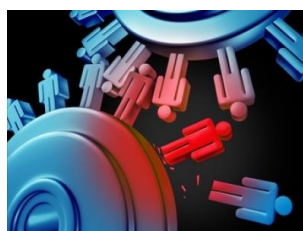

Втрати туристичного сектору, квітень - травень 2020

96%	86%	78%	70%	51%	56%	56%
Італія	Хорватія	Кіпр	Франція	Іспанія	Румунія	Словенія

Ринок праці

Близько **6 мільйонів працівників** туристичної галузі ЄС вже втратили роботу через пандемію COVID-19.

Втрати робочих місць туристичного сектору за підсумками 2020 р.: від **14,2 до 29,5 млн осіб**

COVID-19 ТА ТУРИСТИЧНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

Виїзний туризм

10% від показників 2019р.

В'їзний туризм

1% від показників 2019р.

Втрати туристичного сектору в 2 кварталі 2020

Падіння послуг в туристичному секторі – мінус 82%

Близько 20% туроператорів можуть збанкрутувати

7-8 тис готелів (35-40%) закрито через карантин

Чинники, які обмежують розвиток внутрішньо українського туризму:

- Пізній початок курортно-рекреаційного сезону внаслідок впровадження обмежувальних заходів.

- Високий показник українців, які подорожують на авто з власними наметами замість готельних номерів.

- Гірша якість послуг відносно їхньої вартості в порівнянні з відпочинком за кордоном.

- Зменшення заощаджень у населення через карантин.

- Незначна кількість готелів, здатних приймати туристів та забезпечувати сервіс на високому якісному рівні.

- Низька якість доріг, значна забрудненість пляжів та водойм.

- Фактор невизначеності через коронавірус: перехід в різні карантинні зони, обмеження транспортного сполучення, загроза другої хвилі карантину.

ПІДТРИМКА ТУРИЗМУ ПІД ЧАС КОРОНАКРИЗИ: ЄС VS УКРАЇНА

Відновлення туристичної галузі має важливе значення як для економіки Європейського Союзу в цілому, так і кожної окремої країни ЄС. Заходи, запроваджені в рамках ЄС, для підтримки туристичної галузі можна розділити на три основні категорії:

1. забезпечення справедливого балансу між захистом туристів та інтересами працівників туристичної галузі;

2. забезпечення умов для виживання бізнесу з особливою увагою на МСП;

3. зосередження уваги на механізмах координації дій для підтримки та відновлення туристичного сектору.

З самого початку карантину ЄС розпочав реалізацію ряду заходів для підтримки ключових секторів економіки, які спрямовані на пом'якшення соціально-економічних наслідків пандемії. Вже в квітні 2020р. Євросоюз виділить 375 млрд євро на відновлення туристичної галузі регіону після пандемії коронавірусу. Зокрема, 255 млрд виділено урядам для допомоги туристичному сектору своїх країн і майже 120 млрд — підприємцям і компаніям, які зазнали збитків, для можливості продовжити роботу.

Уряди держав-членів ЄС вживають безпрецедентні кроки для реагування на кризу за допомогою загальних пакетів стимулів для економіки. Також затверджуються пакети

економічної допомоги в сфері туризму з креативними рішеннями для підтримки бізнесу та працівників, відновлення впевненості та захищеності мандрівників. Крім дотацій до заробітної плати, позик і гарантій для працівників вони включають мораторій на сплату податків і продовження строків перерахування внесків у систему соціального забезпечення.

На основі тристороннього соціального діалогу в країнах формується креативна політика, спрямована на пом'якшення наслідків кризи. В умовах масштабного негативного впливу на економіку в соціальному діалозі беруть участь представники всіх постраждалих галузей, включаючи туризм.

В Іспанії соціальні партнери розробили два первинних пакети економічних заходів для захисту сімей, найманих і самозайнятих працівників і підприємств, а також створили спеціальні веб-сторінки з інформацією, рекомендаціями і методологіями, що стосуються COVID-19. Щотижня організовуються зустрічі між представниками уряду та соціальних партнерів для обговорення необхідних заходів.

У Бельгії регіональні робочі групи об'єднують державні органи та приватний сектор. Вони працюють над планами відновлення на період після COVID-19 та регулярними обстеженнями.

У Греції створено урядовий координаційний комітет, до

складу якого входили представники всіх міністерств. Регіональна рада з питань туризму забезпечує цінний інструмент комунікації для координації розвитку та просування туризму, включаючи управління кризовими ситуаціями.

У багатьох країнах проводиться політика підтримки туристичних підприємств, робочих місць і доходів шляхом призупинення або субсидування податків, зборів та внесків до системи соціального забезпечення.

Болгарія. В країні діє програма, спрямована на збереження робочих місць у галузях, які найбільше постраждали через спалах коронавірусу (роздрібна торгівля, туризм, пасажирські перевезення, культура, спорт, розваги та ін.).

Також діє програма тимчасового субсидування заробітної плати, яка передбачає фінансування з державного бюджету до 60% заробітної плати (включно із внесками на соціальне страхування) у компаніях, які будуть змушені звільняти людей без такої допомоги. Програма розрахована на 12 місяців, а її бюджет складає 1,5 млрд. болгарських левів (близько 770 млн. євро). Завдяки цій програмі понад 97 000 робітників змогли зберегти свої робочі місця²⁴.

Естонія запустила реалізацію програми підтримки бізнесу на суму 75,5 млн. євро в рамках якої передбачені прямі гранти компаніям туристичної галузі для зниження втрат через коронавірус (25 млн. євро).

Литва запустила програму компенсації орендної плати компаніям з галузей роздрібної торгівлі, готелів та ресторанів, культури і спорту. Бюджет програми становить 101,5 млн. євро. Кошти виділяються у формі прямих грантів та доступні для компаній, річний оборот яких не перевищує 50 млн. євро.

Як частина заходів з відновлення туристичного сектору, трансформація туристичного сектору буде здійснюватися шляхом просування інновацій та цифрових технологій шляхом розвитку туристичних послуг та продуктів. З цією метою інструмент «Модель електронного бізнесу» буде використаний для фінансування нових бізнес-моделей, створених шляхом впровадження рішень для електронного бізнесу, а також інструмент «Перепідготовка працівників підприємств» та інструмент «Інноваційні перевірки», який фінансуватиме придбання послуг видавничої справи, перекладу, фотографії, зйомок, дизайну, спілкування тощо.

Хорватія здійснила низку заходів для підтримки туристичного бізнесу, включаючи: відстрочення сплати зборів, туристичних податків та збільшення ліквідності. Окрім

²⁴European Economic and Social Committee
<https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/presentations/more-97-000-jobs-were-saved-managing-temporary-wage-subsidy-scheme>

конкретних заходів, пов'язаних з туризмом, загальноекономічні програми підтримують сектор, включаючи туризм до сфери діяльності Фонду гарантування експорту з метою можливості надання банківських гарантій на позики для додаткової ліквідності.

У **Франції** уряд змінив умови скасування бронювання подорожей, щоб дозволити заміну відшкодування кредитом або ваучером на еквівалентну суму на майбутню послугу. Мета в тому, щоб уникнути негайного відтоку грошових коштів та допомогти компаніям пройти дуже важкий етап, оскільки клієнти мають право вимагати повернення коштів через 18 місяців, якщо ваучер не використовується.

У **Греції** створена відкрита лінія зв'язку, щоб дозволити туроператорам, підприємствам та представникам ринку контактувати з Міністерством туризму для вирішення питань, а ключова інформація також поширюється на веб-сайті міністерства.

Італія. Уряд дозволив підприємствам в сфері туризму і готельного бізнесу відстрочити березневі платежі в системі соціального забезпечення та обов'язкового страхування, а також ПДВ. Сезонні працівники в туристичному секторі, які були змушені піти з роботи, отримали в березні компенсацію в розмірі 600 євро.

Окремі країни, на кшталт **Угорщини** або **Хорватії**, прискореними темпами

розгорнули програми впровадження «туристичних карток» або сертифікатів, завдяки яким наймані працівники зможуть отримати від компанії часткову компенсацію для відпочинку на ринку внутрішнього туризму, що дозволило зберегти туристичні внески в економіку країни на максимально можливому рівні.

Польський уряд виділив 5,65 млрд євро на підтримку мікропідприємств туристичної галузі у формі безвідсоткових позик і передбачив таку ж суму на дотації для великих підприємств у формі позик або облігацій, придбання акцій або цінних паперів. Власники турфірм отримали можливість обговорення умов надання позик незалежно від розміру бізнесу. Сплату більшості податків відтерміновано, спрощено форми та процедури подачі податкової звітності та прискорено процедуру податкових відрахувань.

Схожі заходи вжили й у **Словаччині**. Держава надала гарантії на суму до 500 млн євро на місяць, щоб допомогти підприємствам отримати кредит, а також виділила фінансову допомогу для збереження робочих місць у галузі. Туристичні компанії отримали дозвіл на списання збитків поточного року. Уряд дотує 80% заробітної плати працівникам компаній, які залучаються на екстрені реагування. Передбачено компенсації для працівників компаній туристичної галузі, що найбільше

постраждали від пандемії. Мінімальна виплата становить 1 100 євро на місяць.

За прогнозами європейських експертів для відновлення туристичної галузі ЄС знадобиться від 2 до 4 років. Індустрія туризму сильно залежна від заходів, необхідних для стримування пандемії, і мало ймовірно, що вона повернеться до нормального стану найближчим часом. Тому супроводження туристичної галузі ЄС до сталого перезавантаження та більш інноваційного та керованого даними майбутнього залишається довгостроковою метою ЄС.

Український туризм не отримав швидкого системного реагування з боку уряду у вигляді впровадження можливих заходів на підтримку туристичної галузі, якщо порівнювати із середнім реагуванням і типами заходів, запроваджених урядами сусідніх країн і країн-членів ЄС. Це ще більше ускладнює положення малого та середнього бізнесу, який працює у сфері гостинності, туризму та відпочинку²⁵.

Цього року в бюджеті країни на розвиток туризму було закладено 240 мільйонів гривень. Ці кошти передбачалися, зокрема, на реалізацію заходів з просування туристичного потенціалу України за кордоном і всередині країни та пілотні проекти щодо розвитку

туристичної інфраструктури та спроможності окремих регіонів. Через карантин бюджет переглянули і фінансування забрали повністю.

Туризм історично вважався відносно малим сектором в українській економіці, і тому не отримав жодних конкретних і відчутних заходів для мінімізації наслідків пандемії COVID-19.

Лише 16 червня Верховна Рада ухвалила **закон про державну підтримку сфери культури, креативних індустрій і туризму у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням Covid-19.**

Основні новели закону, які регулюють галузь туризму в нових умовах:

- звільнення від податку на додану вартість; податку на прибуток та ЄСВ (єдиний соціальний внесок); земельного податку та податку на нежитлову нерухомість;

- туристичний збір не нараховуватимуть до 31 грудня 2020 року;

- введено податкові пільги на оплату оренди та землі комунальної та державної власності;

- 10-відсоткова ставка ПДВ для туристичних послуг.

В липні **Кабінет міністрів виділив 1 мільярд гривень з фонду боротьби з COVID-19 на підтримку культури і туризму.** Нажаль, туризм фактично опинився поза рамками підтримки даної програми, оскільки:

²⁵Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>

– 590 мільйонів гривень скерують на гранти для інституційної підтримки, стипендій самозайнятим митцям, підтримки проєктів у сферах культури та мистецтв, креативних індустрій та внутрішнього туризму.

– 150 мільйонів гривень - на гранти через Український інститут книги.

– 100 мільйонів гривень - для відбору проєктів на виробництво серіалів патріотичного спрямування,

– 50 мільйонів гривень – на підтримку кіно.

Країна	Підтримка туризму під час корона кризи
Іспанія	Соціальні партнери розробили два первинних пакети економічних заходів для захисту сімей, найманих і самозайнятих працівників і підприємств, а також створили спеціальні веб-сторінки з інформацією, рекомендаціями і методологіями, що стосуються COVID-19. Щотижня організуються зустрічі між представниками уряду та соціальних партнерів для обговорення необхідних заходів.
Бельгія	Регіональні робочі групи об'єднують державні органи та приватний сектор. Вони працюють над планами відновлення на період після COVID-19.
Греція	<p>Створено урядовий координаційний комітет, до складу якого входять представники всіх міністерств. Регіональна рада з питань туризму забезпечує цінний інструмент комунікації для координації розвитку та просування туризму, включаючи управління кризовими ситуаціями.</p> <p>Створена відкрита лінія зв'язку, щоб дозволити туроператорам, підприємствам та представникам ринку контактувати з Міністерством туризму для вирішення питань, а ключова інформація також поширюється на веб-сайті міністерства.</p>
Болгарія	Діє програма тимчасового субсидування заробітної плати, яка передбачає фінансування з державного бюджету до 60% заробітної плати (включно із внесками на соціальне страхування) у компаніях, які будуть змушені звільняти людей без такої допомоги. Програма розрахована на 12 місяців, а її бюджет складає 1,5 млрд. болгарських левів (близько 770 млн. євро). Завдяки цьому понад 97 000 робітників змогли зберегти свої робочі місця
Естонія	Запустила реалізацію програми підтримки бізнесу на суму 75,5 млн. євро в рамках якої передбачені прямі гранти компаніям туристичної галузі для зниження втрат через коронавірус (25 млн. євро).
Литва	<p>Запустила програму компенсації орендної плати компаніям з галузей роздрібною торгівлі, готелів та ресторанів, культури і спорту. Бюджет програми становить 101,5 млн. євро. Кошти виділені у формі прямих грантів та доступні для компаній, річний оборот яких не перевищує 50 млн. євро.</p> <p>Як частина заходів з відновлення туристичного сектору, трансформація туристичного сектору буде здійснюватися шляхом просування інновацій та цифрових технологій шляхом розвитку туристичних послуг та продуктів. З цією метою інструмент «Модель електронного бізнесу» використовується для фінансування нових бізнес-моделей, створених шляхом впровадження рішень для електронного бізнесу, а також інструмент «Перепідготовка працівників підприємств» та інструмент «Інноваційні перевірки», який фінансує придбання послуг видавничої справи, перекладу, фотографії, зйомок, дизайну, спілкування тощо.</p>

Хорватія	Здійснила низку заходів для підтримки туристичного бізнесу, включаючи: відстрочення сплати зборів, туристичних податків та збільшення ліквідності. Окрім конкретних заходів, пов'язаних з туризмом, загальноекономічні програми підтримують сектор, включаючи туризм до сфери діяльності Фонду гарантування експорту з метою можливості надання банківських гарантій на позики для додаткової ліквідності.
Франції	Уряд змінив умови скасування бронювання подорожей, щоб дозволити заміну відшкодування кредитом або ваучером на еквівалентну суму на майбутню послугу. Мета в тому, щоб уникнути негайного відтоку грошових коштів та допомогти компаніям пройти важкий етап, оскільки клієнти мають право вимагати повернення коштів через 18 місяців, якщо ваучер не використовується.
Польща	Уряд виділив 5,65 млрд євро на підтримку мікропідприємств туристичної галузі у формі безвідсоткових позик і передбачив таку ж суму на дотації для великих підприємств у формі позик або облігацій, придбання акцій або цінних паперів. Власники турфірм отримали можливість обговорення умов надання позики незалежно від розміру бізнесу. Сплату більшості податків відтерміновано, спрощено форми та процедури подачі податкової звітності та прискорено процедуру податкових відрахувань.
Словаччина	<p>Держава надала гарантії на суму до 500 млн євро на місяць, щоб допомогти підприємствам отримати кредит, а також виділила фінансову допомогу для збереження робочих місць у галузі.</p> <p>Туристичні компанії отримали дозвіл на списання збитків поточного року. Уряд дотує 80% заробітної плати працівникам компаній, які залучаються на екстрені реагування. Передбачено компенсації для працівників компаній туристичної галузі, що найбільше постраждали від пандемії, мінімальна виплата становить 1 100 євро на місяць.</p>
Україна	<p>Цього року в бюджеті країни на розвиток туризму було закладено 240 мільйонів гривень. Через карантин бюджет переглянули і фінансування забрали повністю.</p> <p>Закон про державну підтримку сфери культури, креативних індустрій і туризму у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням Covid-19: звільнення від податку на додану вартість; податку на прибуток та ЄСВ (єдиний соціальний внесок); земельного податку та податку на нежитлову нерухомість;</p> <ul style="list-style-type: none"> • туристичний збір не нараховуватимуть до 31 грудня 2020 року; • введено податкові пільги на оплату оренди та землі комунальної та державної власності; • 10-відсоткова ставка ПДВ для туристичних послуг. <p>Кабінет міністрів виділив 1 мільярд гривень з фонду боротьби з COVID-19 на підтримку культури і туризму.</p>

ВИСНОВКИ

Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентну кризу в туристичному секторі. Туристична галузь ЄС втрачає близько 1 млрд. євро доходів на місяць в результаті карантинних заходів. Близько 6 млн працівників галузі вже втратили роботу через коронавірус. Втрати робочих місць сектору за підсумками 2020р. можуть бути монументальними, коливаючись від 14,2 до 29,5 млн осіб.

Наявні національні туристичні ресурси дають змогу розглядати Україну як вагому туристичну дестинацію Європи. Туристична галузь України складається з майже 100 тисяч комерційних об'єктів - готелів, ресторанів, туристичних компаній. Туристичний сектор України забезпечує понад 1 млн робочих місць.

Усе ще дуже складно прогнозувати результати карантинних обмежень для туристичного сектору України у 2020р. Проте більшість експертів передбачає, що цього року туризм перебуватиме в повному занепаді та досягне лише однієї третьої частини рівня 2019р. Показники падіння загальних туристичних потоків в весняно-літній період продемонстрували значну від'ємну тенденцію. У нинішніх умовах, за попередніми розрахунками, більше 80% підприємств туристичної галузі будуть змушені на кінець року задекларувати збиток. 9% від цих 80% можуть збанкрутувати. У зв'язку з різким падінням

економічної активності працівники туристичного сектору зіткнулися з катастрофічним скороченням робочого часу та втратою роботи.

В Україні відсутня якісна туристична статистика, й туризм не прийнято вважати важливою галуззю економіки на відміну від багатьох інших країн. Приватний сектор у туризмі не включається офіційно в управління галуззю на державному рівні. Туризм зазвичай не сприймається як економічно важливий сектор та залишається поза увагою влади.

Системні та регуляторні зміни є обов'язковим кроком для подальшого розвитку сектору, адже система статистичних даних про туризм не забезпечує належне планування та прийняття рішень; податок на туризм потребує системного узгодження з найкращими міжнародними практиками.

Короткострокові, середньострокові і довгострокові заходи повинні розроблятися на основі тристоронніх консультацій (уряд, профспілки та організації роботодавців) з застосуванням механізму реагування на пандемію COVID-19, який передбачає вирішення трьох взаємопов'язаних завдань:

- стимулювання економіки і зайнятості;
- підтримку підприємств, робочих місць і доходів;
- опору на соціальний діалог як джерело рішень.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

COVID-19 продемонстрував надзвичайну важливість потреби сектору швидко адаптуватися до змін. Ключові зрушення для розвитку туризму після COVID-19 - це оцифровка, підтримка суб'єктів туристичної діяльності та безпосередньо представників МСП на всіх етапах виходу з кризи, збереження робочих місць, турбота про захист мандрівників, а також дані та дослідження для виявлення тенденцій, які можуть допомогти у відновленні туризму.

Для того, щоб запустити галузь після сезону, який, як свідчать наявні дані, було втрачено, потрібно перш за все, розпочати реалізацію програм з підтримки бізнесу, збереження робочих місць туристичного сектору та відновити впевненість людей у безпеці подорожей.

Україна повинна переглянути пріоритети, визначені в Плані подолання наслідків коронакризи та включити заходи спрямовані на підтримку та збереження туристичної галузі, а також на перепланування та прискорення всіх внутрішніх видів діяльності (реорганізація, законодавча база, статистика). **Зрозуміла та доступна статистика туризму має стати підставою для прийняття стратегічних рішень** як підприємцями так і органами влади.

Розробка програм підтримки та їхня імплементація мають базуватися на принципах солідарності, конкурентоспроможності,

стійкості, захисті зайнятості, захисті доходів та участі соціальних партнерів.

Майбутнє туризму залежить від побудови партнерських відносин на всіх рівнях. Реакція та активна координація між різними гравцями в цій битві є критично важливими. Соціальні партнери повинні брати участь у розробці та посиленні заходів підтримки для компенсації відсутності економічної діяльності у секторі, для захисту працівників та бізнесу.

В якості важливих заходів антикризового плану необхідно розглянути наступні:

- провести консультації з учасниками ринку туристичних послуг з метою підготовки антикризових заходів та стратегії розвитку туристичної галузі (з урахуванням наслідків коронакризи);

- в регіонах, привабливих для внутрішнього туризму, здійснити підготовку регіональних стратегій стимулювання розвитку туризму та рекреації в посткарантинних умовах;

- забезпечити швидке поширення інформації щодо можливого обмеження подорожей та їх скасування в розрізі як регіонів України, так і основних країн виїзного туризму в залежності від ступеня епідемічної загрози;

- забезпечити механізм відшкодування коштів туристу за невикористані ваучери;

- встановити механізм моніторингу впровадження заходів підтримки для МСП та працівників, зокрема ліквідності, кредитування та прозорості заходів підтримки;

- запровадити прозорий механізм використання отриманих до місцевих бюджетів коштів від туристичного збору виключно на розвиток внутрішнього туризму, супутньої інфраструктури та покращення стану довкілля;

- розробити та імплементувати програми, спрямовані на розвиток інновацій та цифровізацію туризму;

- сприяти підвищенню конкурентоспроможності та гнучкості шляхом інвестування в освіту та розвиток навичок представників сектору;

- забезпечити посилення координації та партнерських відносин з учасниками сектору з метою трансформації туризму.

При розробці антикризового плану з подолання наслідків впливу COVID-19 на туристичний сектор в Україні необхідно **врахувати рекомендації**

Глобального кризового комітету з туризму, які розподілені за трьома основними напрямками:

1. *Управління кризою та пом'якшення наслідків:* збереження робочих місць; підтримки самозайнятих працівників; забезпечення ліквідності; сприяння розвитку навичок та перегляду податків, зборів та норм, що стосуються подорожей та туризму.

2. *Забезпечення стимулу та прискорення відновлення,* зокрема надання фінансових стимулів, включаючи сприятливу податкову політику; скасування обмежень на поїздки, як тільки це дозволить ситуація; сприяння спрощенню оформлення віз; підвищення довіри споживачів.

3. *Підготовка до майбутнього:* приділяти більше уваги ролі туристичного сектору в економіці країни та досягненні цілей сталого розвитку; розробляти плани готовності до викликів майбутнього та використовувати цю можливість для переходу до циркулярної економіки.